

Міністерство освіти та науки України
Національний університет водного господарства та природокористування

Навчально-науковий інститут економіки і менеджменту
Кафедра суспільних дисциплін

07/10-191М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до семінарських занять та самостійного вивчення
навчальної дисципліни

«Методологія наукових досліджень у галузі»

для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
за освітньо-професійною програмою
«Психологія» спеціальності С4 Психологія
денної та заочної форми навчання

Рекомендовано
науково-методичною радою
з якості ННІЕМ
Протокол № 01 від 03.09 2025 р.

Методичні вказівки до семінарських занять і самостійного вивчення навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень у галузі» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за освітньо-професійною програмою «Психологія» спеціальності С4 Психологія денної та заочної форми навчання [Електронне видання] / Кочубей А. В., Рівне : НУВГП, 2025. 35 с.

Укладач: Кочубей А. В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри суспільних дисциплін ННІЕМ НУВГП.

Відповідальний за випуск – Сокаль В. А., кандидат педагогічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри суспільних дисциплін ННІЕМ НУВГП.

Керівник групи забезпечення спеціальності С4 Психологія – Ставицький Олег Олександрович – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри суспільних дисциплін ННІЕМ НУВГП.

Попередня версія методичних вказівок 07-10-27М

© А. В. Кочубей, 2025
© НУВГП, 2025

Передмова

*«Наука — це передусім праця розуму, спрямована на пошук істини»
(Володимир Вернадський, засновник Академії наук України).
«Людство не може жити без науки, бо наука — це шлях у майбутнє»
(Борис Патон, видатний науковець у галузі металургії та зварювання).
«Наука має бути корисною для народу, інакше вона втрачає свій сенс»
(Микола Пирогов, видатний лікар та науковець).
«Тільки наука змінить світ. Наука і праця»
(Іван Пулюй, фізик, що стояв біля витоків відкриття X-променів).*

Сучасний розвиток освіти та педагогічної думки вимагає від магістрів не лише глибоких теоретичних знань, а й володіння інструментарієм самостійного наукового пошуку. Дисципліна «Методологія наукових досліджень» є підґрунтям для формування дослідницької компетентності майбутніх фахівців у сфері освітніх наук.

Мета дисципліни – ознайомити здобувачів освіти з процесами наукового дослідження, його структурою, методами дослідження; надати систему знань про етапи науково-дослідної роботи.

Основні завдання дисципліни:

- отримання знань і з методології наукового дослідження в галузі знань С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини, необхідних для написання наукової роботи (курсової, магістерської);
- набуття знань щодо організації наукового дослідження, написання та оформлення наукових тез, статей; щодо порядку захисту наукової роботи;
- отримання знань про організацію науково-дослідницької діяльності в галузі;
- системний розвиток особистості майбутнього фахівця, формування компетенцій, що сприяють самореалізації в науковій творчості та науково-дослідній діяльності загалом.

Методичні поради для роботи над дисципліною

Зміст дисципліни здійснюють через вивчення трьох блоків: теоретичного, практичного та блоку самостійної роботи.

Напрямами самостійної роботи з вивчення курсу є: вивчення окремих тем та питань, підготовка і написання контрольної роботи, підготовка до семінарських занять.

Для розуміння здобувачами вищої освіти змісту курсу, системи семінарських занять та самостійного вивчення, вимог до виконання самостійного вивчення, форми підсумкового контролю методичні вказівки містять програму навчальної дисципліни, теми і плани семінарських занять, запитання до підсумкового контролю, рекомендовану (базову, допоміжну) літературу, інформаційні ресурси.

Для якісної підготовки до семінарського заняття розділ «Плани семінарських занять» містить тему, план, перелік завдань для підготовки до

семінарського заняття та літературу.

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Методологія наукових досліджень

Тема 1. Поняття наукового дослідження та вимоги до нього

Наука як система знань. Основні поняття науки. Закономірності функціонування та розвитку науки, еволюцію її розвитку.

Поняття наукового дослідження, його основні ознаки та характеристики. Особливості структури наукового дослідження, його об'єкт, мета, завдання, основні форми. Вимоги до наукових досліджень.

Основні види наукових досліджень. Відмінності та спільні риси емпіричних та теоретичних досліджень. Ефективність наукових досліджень.

Тема 2. Поняття методології наукових досліджень та її види

Методологія наукових дослідження. Поняття методу та методології. Завдання методології. Різновиди та структурні елементи методології. Підходи до обґрунтування та визначення методу та методології.

Фундаментальна або філософська методологія. Загальнонаукова методологія.

Загальнонаукові принципи дослідження: історичний, термінологічний, функціональний, системний, інформаційний, культурологічний, пізнавальний або когнітивний.

Конкретно наукова методологія. Методи і техніка дослідження. Класифікація методів наукового пізнання.

Тема 3. Емпіричні методи наукового дослідження

Поняття та загальна характеристика емпіричних методів наукового дослідження. Радикальний емпіризм. Верифікація. Емпіричне дослідження. Валідність. Діагностична сила. Надійність. Репрезентативність.

Спостереження як емпіричний метод наукового дослідження. Передбачуваність. Планомірність, Цілеспрямованість. Вибірковість. Системність. Вимоги до спостереження. Етапи проведення спостереження.

Емпіричні методи: вимірювання, порівняння, узагальнення Розмір одиниці вимірювання. Динамічна похибка. Метод вимірювання. Принцип вимірювання. Вимірювальна інформація. Види вимірювальних величин.

Порівняння. Узагальнення. Вимоги до порівняння. Види порівнянь.

Експеримент. Довготривале, короткочасне, безперервне, дискретне спостереження. Специфіка експерименту. Етапи проведення експерименту.

Інші емпіричні методи дослідження: опитування, опитування-інтерв'ю, анкетні опитування, бесіда, рейтинг, експертна оцінка, метод колективних експертних оцінок, метод «мозкового штурму», морфологічний метод аналізу, метод семикратного пошуку, метод асоціацій та аналогій, метод колективного блокнота і контрольних запитань, морфологічний ящик.

Сутність гіпотези, її особливості. Етапи розвитку гіпотези, вимоги, що до неї ставляться. Доведення гіпотези, способи встановлення істини: безпосередній та опосередкований, що використовуються у доведенні гіпотези, особливості та відмінності.

Тема 4. Теоретичні методи наукового дослідження

Сутність теоретичних методів наукового дослідження. Послідовність проведення теоретичних досліджень. Особливість теоретичного дослідження. Порядок використання методів при здійсненні наукового дослідження.

Характеристика основних теоретичних методів наукового дослідження: аналізу та синтезу, індукції та дедукції, порівняння, формалізації, абстрагування та моделювання. Поняття моделі, вимоги, які до неї ставляться, види, особливості побудови.

Особливості логічного та хронологічного підходів при проведенні теоретичних досліджень. Мета, випадки та вимоги до застосування цих методів при здійсненні наукового дослідження.

Тема 5. Зміст та складові науково-дослідного процесу

Стадії науково-дослідного процесу. Схема науково-дослідного процесу. Організаційна, дослідна стадії та стадія узагальнення, апробації та реалізації наукових результатів. Процедура вибору наукової проблеми. Критерії вибору теми. Обґрунтування актуальності теми, визначення її місця в науковій проблемі.

Суть та складові планування наукової діяльності. Програма та плани наукового дослідження. Формулювання теми дослідження. Вивчення стану питання і обґрунтування обраного напрямку дослідження. Мета дослідження. Загальні та конкретні завдання дослідження. Зміст, об'єкт, предмет дослідження. Вибір методів дослідження. Етапи роботи, календарний план роботи. Попередній та остаточний план наукового дослідження, план-проспект наукового дослідження.

Організація науково-дослідних робіт. Організаційні передумови для дослідження і аналітичної обробки інформації. Основні завдання НОП. Елементи НОП. Нормування праці науковців.

Тема 6. Форми відображення результатів наукових досліджень

Комунікація як завершальний етап дослідження. Текстові форми: Від тез до монографій. Візуально-графічні форми (Data Visualization). Цифрові та інтерактивні форми відображення. Публічний виступ та апробація

6. Академічна доброчесність та етика оформлення

Тема 7-8. Форми висвітлення наукових досліджень

Письмові (текстові) форми (тези доповідей, наукова стаття, монографія, кваліфікаційні роботи (магістерська робота, дисертація (PhD або докторська), препринт, аналітична записка/звіт)

Усні та візуальні форми (апробація) (доповідь, постерна доповідь, презентація, Elevator Pitch)

Цифрові та інтерактивні форми (Відео-абстракт, науковий блог/Тред, Дашборд (Dashboard), Профілі дослідника в ORCID, Google Scholar, Scopus).

Навчально-методичні форми (методичні рекомендації, підручник або навчальний посібники).

Теми семінарських занять

/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
	Поняття наукового дослідження та вимоги до нього	2	2
	Поняття методології наукових досліджень та її види	2	2
	Теоретичні методи наукового дослідження	2	
	Емпіричні методи наукового дослідження	2	
	Зміст та складові науково-дослідного процесу	2	
	Форми відображення результатів наукових досліджень	2	
	Форми висвітлення наукових досліджень	2	
	Разом	14	6

Плани семінарських занять

Семінарське заняття № 1

Тема «Поняття наукового дослідження та вимоги до нього»

Завдання №1. Підготувати короткі виступи (з презентацією або відеосупроводом) за планом.

План

1. Наука як система знань. Основні поняття науки.
2. Закономірності функціонування та розвитку науки, еволюцію її розвитку.
3. Поняття наукового дослідження, його основні ознаки та характеристики.
4. Особливості структури наукового дослідження, його об'єкт, мета, завдання, основні форми. Вимоги до наукових досліджень.
5. Основні види наукових досліджень. Відмінності та спільні риси емпіричних та теоретичних досліджень.
6. Ефективність наукових досліджень.

Вправа №1 «Деконструкція теми» (Робота з об'єктом і предметом)

Оберіть актуальну тему з вашої галузі.

Завдання. Сформулюйте та письмово оформіть для обраної теми:

1. **Актуальність** (обґрунтування того, чому обрана тема є важливою, затребуваною та необхідною саме зараз)
2. **Об'єкт** (процес або явище, що створює проблемну ситуацію).
3. **Предмет** (конкретний аспект дослідження всередині об'єкта).
4. **Мета** (який результат плануємо отримати).

Вправа №2. Кейс «Наукове чи псевдонаукове?»

Підберіть короткі тези або анотацію (з реальних наукових статей і з клікбейтних новин або езотеричних форумів).

Завдання. Визначити, чи тексти відповідають вимогам науковості (об'єктивність, доказовість, системність).

Письмово обґрунтувати свою думку, спираючись на критерії наукового пізнання.

Вправа №3. «Методологічний конструктор»

Пропоную наукову проблему: «Вплив кольору стін та дизайну в аудиторії на продуктивність роботи і ментальне здоров'я здобувачів освіти».

Завдання: Підібрати мінімум 3 методи дослідження (теоретичні та емпіричні), які найкраще сприятимуть для вирішення цієї проблеми. Поясніть свій вибір.

Вправа №4. Робота з джерелами «Фільтр надійності»

Надайте список посилань: стаття у Вікіпедії, пост відомого блогера, стаття у фаховому науковому журналі, дисертація, замітка в газеті «Поради бабусі».

• **Завдання:** Ранжувати і письмово оформити джерела за ступенем достовірності та пояснити, чому деякі з них не можна використовувати як основу для наукового дослідження.

Вправа №5. Практикум «Формулювання гіпотези»

Пропоную проблему «Зниження мотивації студентів 3-го курсу до навчання».

Завдання: Сформулювати і письмово оформити наукову гіпотезу за схемою «Якщо... то... за умови...». Гіпотеза має бути такою, яку можна перевірити експериментально.

Рекомендована література

1. Вовк М., Семенов С. Академічна культура дослідника : посібник. К. : НАПН України, 2025. 180 с.
2. Кочубей А. В., Якубовська С. С. Педагогіка та методика викладання у вищій школі : навч. посібник. Рівне : НУВГП, 2017. 292 с.
3. Кочубей А. В., Сокаль В. А., Олексін Ю. П., Якубовська С. С. Проблема готовності викладача до інноваційної діяльності в сучасних умовах. *Педагогічна Академія: наукові записки*, (27)2026.
4. Лазарева О. В., Ступень О. І. Методологія наукових досліджень за фахом та основи академічної доброчесності : навч. посіб. у схемах та табл. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2025. 100 с. ISBN 978-966-336-460-5
5. Сидоренко С. В. Методологія та методи наукових досліджень : підручник. Біла Церква : БІНПО, 2025. 210 с.
6. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень : підручник. Рівне : Волинські обереги, 2013. 360 с.

Семінарське заняття № 2

Тема «Поняття методології наукових досліджень та її види»

Завдання №1. Підготувати короткі виступи (з презентацією або відеосупроводом) за планом.

План

1. Методологія наукових дослідження. Поняття методу та методології. Завдання методології.
2. Різновиди та структурні елементи методології. Підходи до обґрунтування та визначення методу та методології.
3. Фундаментальна або філософська методологія. Загальнонаукова методологія.
4. Загальнонаукові принципи дослідження: історичний, термінологічний, функціональний, системний, інформаційний, культурологічний, пізнавальний або когнітивний.
5. Конкретно наукова методологія. Методи і техніка дослідження. Класифікація методів наукового пізнання.

Вправа №1. «Методологічний конструктор» (Групова робота)

Оберіть одну з тем: «Вплив ІІІ на академічну доброчесність здобувачів освіти», «Зміна звичок під час війни»).

Завдання. Сформууйте для обраної проблеми «методологічний пакет»: об'єкт, предмет, мету та обрати 3 ключові методи дослідження з обґрунтуванням, чому саме вони.

Вправа №2. Дебати «Якісні та кількісні методи»

Об'єднайтеся в групи прихильників кількісного підходу (цифри, статистика, опитування) та якісного (інтерв'ю, кейс-стаді, спостереження).

Завдання. Доведіть, що ваш тип методології є більш ефективним для вирішення конкретного практичного завдання (наприклад, для покращення клімату в колективі).

Вправа №3. «Методологічна помилка»

Прочитайте кейси для аналізу. Оберіть один із них і письмово проаналізуйте.

Кейс №1 «Дослідження причин булінгу в 10-Б класі»

Опис дослідження:

«Шкільний психолог поставив за мету з'ясувати психологічні причини конфліктів та емоційний стан жертв булінгу в конкретному класі.

Для реалізації дослідження він обрав такі методи:

1. Вивчення класних журналів за останні два роки (аналіз оцінок та відвідуваності).
2. Збір медичних карток учнів (аналіз групи здоров'я).
3. Статистичний звіт директора про загальну кількість правопорушень у школі за минулий квартал.
4. На основі цих даних психолог планує розробити програму індивідуальної підтримки для постраждалих дітей».

Завдання для студентів:

1. **Знайдіть розрив.** Чому за допомогою оцінок у журналі неможливо зрозуміти, що відчуває дитина, яку цькують?
2. **Виправте методологію.** Замініть ці методи на відповідні (наприклад, соціометрія Дж. Морено, напівструктуроване інтерв'ю, анонімне анкетування, включене спостереження).

Кейс №2 «Оцінка ефективності програми соціалізації молоді ВПО»

Опис дослідження:

«Психолог молодіжного центру поставив за мету з'ясувати, наскільки успішно підлітки з числа внутрішньо переміщених осіб (ВПО) адаптувалися до нового соціального середовища та чи відчувають вони себе частиною місцевої громади.

Для реалізації дослідження було обрано такі **методи:**

1. **Аналіз реєстраційних журналів:** підрахунок кількості виданих гуманітарних наборів та квитків на безкоштовні заходи.
2. **Фотофіксація:** аналіз кількості посмішок на фотографіях із групових тренінгів.
3. **Економічний моніторинг:** вивчення середнього рівня доходів сімей ВПО у даному районі.

Завдання для студентів:

1. **Критика.** Чому кількість виданих квитків не є показником того, що підліток знайшов нових друзів?
2. **Корекція.** Запропонуйте методи, що вимірюють «невидимі» процеси адаптації (наприклад: метод фокус-груп, соціометрія для виявлення зв'язків із місцевими однолітками, біографічний метод).

Вправа № 4. Робота з термінами (Бліц-вікторина)

Складіть перелік методів (наприклад, абстрагування, аналіз, синтез, індукція, дедукція, моделювання).

Завдання. За 30 секунд пояснити суть методу «своїми словами» на прикладі побутової ситуації (наприклад, приготування кави або вибір книги).

Вправа № 5. Самостійне завдання «Мій науковий шлях»

Завдання. Сформулювати наукову новизну свого магістерського дослідження через призму обраної методології (як саме метод допоможе отримати новий результат).

Рекомендована література

1. Вовк М., Семенов С. Академічна культура дослідника : посібник. К. : НАПН України, 2025. 180 с.
2. Лазарева О. В., Ступень О. І. Методологія наукових досліджень за фахом та основи академічної доброчесності : навч. посіб. у схемах та табл. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2025. 100 с. ISBN 978-966-336-460-5
3. Сидоренко С. В. Методологія та методи наукових досліджень : підручник. Біла Церква : БІНПО, 2025. 210 с.
4. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень : підручник. Рівне : Волинські обереги, 2013. 360 с.

Семінарське заняття № 3

Тема «Теоретичні методи наукового дослідження»

Завдання №1. Підготувати короткі виступи (з презентацією або відеосупроводом) за планом.

План

1. Сутність теоретичних методів наукового дослідження. Послідовність проведення теоретичних досліджень. Особливість теоретичного дослідження.
2. Порядок використання методів при здійсненні наукового дослідження.
3. Характеристика основних теоретичних методів наукового дослідження: аналізу та синтезу, індукції та дедукції, порівняння, формалізації, абстрагування та моделювання.
4. Поняття моделі, вимоги, які до неї ставляться, види, особливості побудови.
5. Особливості логічного та хронологічного підходів при проведенні теоретичних досліджень. Мета, випадки та вимоги до застосування цих методів при здійсненні наукового дослідження.

Вправа №1. «Метод Класифікації. Соціально-психологічний портрет дитини»

Мета – навчитися впорядковувати хаотичні дані про вихованця.

Пропонуємо перелік із різних характеристик підлітків:

- Дитина з родини військовослужбовця/воїна ЗСУ.
- Дитина, яка проживає в інтернатній установі (дитячий будинок, ДБСТ).
- Дитина з неповної родини.
- Дитина, яка перебуває під опікою (бабусі/дідусі).
- Дитина з родини з низьким рівнем доходу (СЖО).
- Надмірно тривожний (страх повітряних тривог, гучних звуків).
- Емпатичний (гостро відчуває біль інших).
- Апатичний (відсутність інтересу до будь-якої діяльності).
- Гіперактивний (важко концентрує увагу на одному завданні).
- Схильний до самозамилування (нарцисичні риси).
- Залежний від гаджетів/комп'ютерних ігор.
- Схильний до втеч із дому або бродяжництва.
- Комунікабельний (легко йде на контакт із дорослими).
- Схильний до вживання нецензурної лексики.
- Має досвід вживання ПАР (психоактивних речовин).
- Схильний до волонтерства (бажання допомагати).
- Має спортивні досягнення.
- Кіберграмотний (добре розбирається в ІТ/дизайні).
- Захоплюється аніме-культурою або субкультурами.

- Має чітко виражену національну ідентичність (патріотично налаштований).
- Жертва кібербулінгу (цькування в мережі).
- Має мовний бар'єр (наприклад, перехід на українську або діалектизми).
- Схильний до маніпулювання іншими.
- Має проблеми з дотриманням особистих кордонів.

Цей список дозволить не просто «посортувати» слова, а й проаналізувати, як ці риси переплітаються. Наприклад, підліток може бути водночас ВПО, кіберграмотним та тривожним.

Завдання. Пропонуємо заповнити шаблон таблиці, який допоможе систематизувати характеристики підлітків за допомогою методу класифікації. Це перетворить хаотичний список на чітку структуру, готову для подальшої соціально-виховної роботи.

Таблиця для вправи «Метод Класифікації. Соціально-психологічний портрет дитини»

Категорія (критерій)	Характеристики з переліку	Який метод збору даних допоможе це підтвердити?
Соціально-статусні фактори (зовнішні умови життя)		
Психоемоційні риси (внутрішній стан)		
Поведінкові особливості (дії та звички)		
Ресурсний потенціал (таланти та інтереси)		

Як працювати з цією таблицею на занятті:

- Крок 1 (Класифікація).** Розприділіть надані характеристики (з попереднього списку) по відповідних колонках.
- Крок 2 (Теоретичне обґрунтування).** У третій колонці допишіть, як саме ви як фахівці дізнаєтеся про ці риси (це поєднує теоретичний метод класифікації з емпіричними методами збору даних).

3. **Крок 3 (Синтез).** Після заповнення таблиці оберіть 2–3 риси з різних колонок і створіть «реальний кейс» підлітка, з яким будете працювати (наприклад: *тривожний підліток-ВПО, який захоплюється аніме*).

Вправа №2. «Метод Моделювання. Ідеальний простір»

Мета - зрозуміти, як метод моделювання дозволяє «побудувати» проєкт на папері перед тим, як витратити на нього ресурси.

Завдання Розробіть і опишіть теоретичну модель молодіжного центру в селі, де немає інтернету та дозвілля. Створіть схему: які блоки мають бути в центрі (освітній, розважальний, психологічний), як вони взаємодіють і на який результат працюють.

Вправа №3. «Аналіз та синтез. Портрет сім'ї»

Мета - опанувати перехід від дрібних деталей до загального висновку.

Прочитайте перелік фактів про сім'ю, що перебуває у складних життєвих обставинах (СЖО):

1. Сусіди скаржаться на постійний шум та гучну музику після 22:00.
2. Молодша дитина (7 років) другий тиждень не з'являється у школі, вчитель не може додзвонитися до матері.
3. Мати втратила роботу на місцевому заводі три місяці тому через скорочення штату.
4. Старший син (14 років) був помічений у компанії старших хлопців, які курять за гаражами.
5. У квартирі заборгованість за електроенергію понад 5 000 грн.
6. Батько дитини виїхав на заробітки за кордон два роки тому і перестав виходити на зв'язок та надсилати кошти.
7. Старший син захоплюється програмуванням і самотужки відремонтував старий ноутбук.
8. Мати виглядає охайно, але дуже пригнічено, під час зустрічі уникає зорового контакту.
9. У холодильнику мінімальний набір продуктів: макарони, крупи, цукор.
10. Молодша дитина має ознаки застуди, але ліки вдома відсутні.
11. В одного з підлітків у кімнаті ідеальний порядок і багато грамот за спортивні змагання минулих років.
12. Мати зазначає, що «просто втомилася і не знає, за що хапатися».

Виконайте завдання і письмово оформіть (Алгоритм виконання):

1. Етап Аналізу (Розчленування):

Розподіліть ці факти за категоріями:

- Економічні проблеми (факти 3, 5, 6, 9).

- Педагогічна занедбаність / проблеми освіти (факти 2, 4, 10).
- Психологічний стан членів родини (факти 6, 8, 12).
- Ресурсні можливості родини (факти 7, 11).

2. Етап Синтезу (Об'єднання у висновок):

Сформулюйте цілісний висновок (гіпотезу):

• *Яка ключова причина кризи в цій сім'ї?* (Наприклад, депресивний стан матері через втрату підтримки чоловіка та роботи призвів до втрати контролю над дітьми).

• *На які "сильні сторони" (ресурси) ви опиратиметеся під час виховної роботи?* (Наприклад, захоплення дітей спортом та ІТ як місток для мотивації).

3. Етап Прогнозування:

Що станеться з родиною через місяць, якщо соціальна чи психологічна служба не втрутиться зараз?

Вправа №4. «Абстрагування. Головне в конфлікті»

Мета – навчитися бачити причину явища за емоційним «шумом».

Завдання. Прочитайте нижче запропонований текст про емоційну бійку двох підлітків у коридорі навального закладу.

«На великій перерві в коридорі другого поверху зчинився справжній хаос. Дев'ятикласники Денис та Артем зчепилися в жорсткій бійці прямо біля кабінету фізики. Навколо миттєво зібрався натовп учнів, які підбадьорювали учасників криками.

Денис, червоний від люті, вигукував особисті образи, згадуючи молодшу сестру Артема та його "дешеві кросівки". Артем у відповідь намагався поцілити супернику в обличчя, розмахуючи рюкзаком із брелоком-скелетом. У розпал штовханини хлопці влетіли в скляні двері шафи з виставковими експонатами — посипалося скло, почувся гучний дзвін, хтось із дівчат заверещав.

Коли прибiг черговий учитель, Денис продовжував кричати: "Ти тут ніхто і звати тебе ніяк, зрозумів?! Це мій район!". Артем, витираючи розбиту губу об рукав заношеної худі, лише важко дихав і стискав кулаки, намагаючись не розплакатися перед усіма».

Завдання до тексту із застосуванням методу абстрагування.

Заберіть другорядне. Викресліть з опису колір обличчя, згадки про кросівки, брелок-скелет, розбите скло та крики натовпу.

Виділіть сутність. Що залишилося в сухому залишку? (Наприклад, боротьба за лідерство та територіальний статус у групі, використання приниження гідності як інструменту агресії).

Вправа №5. «Індукція та дедукція. Від випадку до правила»

Завдання на індукцію. Згадайте 3-х знайомих підлітків, які стали волонтерами. На основі цих випадків виведіть загальне правило (чому молодь стає волонтерами).

Завдання на дедукцію. Є правило «Діти копіюють поведінку дорослих, які є для них авторитетами». Шановні студенти, спробуйте передбачити, як поводитиметься дитина в конкретній ситуації, якщо її тренер — курець.

Вправа №6. «Історико-логічний метод. Еволюція покарання»

Мета - зрозуміти логіку розвитку педагогічної думки.

Завдання. Порівняйте, як змінилися методи виховання «важких» дітей за останні 50 років (від суворої дисципліни до людиноцентричного підходу). Дослідження скомпонуйте у формі презентації.

Рекомендована література

1. Вовк М., Семенов С. Академічна культура дослідника : посібник. К. : НАПН України, 2025. 180 с.
2. Лазарева О. В., Ступень О. І. Методологія наукових досліджень за фахом та основи академічної доброчесності : навч. посіб. у схемах та табл. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2025. 100 с. ISBN 978-966-336-460-5
4. Сидоренко С. В. Методологія та методи наукових досліджень : підручник. Біла Церква : БІНПО, 2025. 210 с.
- 5 Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень : підручник. Рівне : Волинські обереги, 2013. 360 с.

Семінарське заняття № 4

Тема «Емпіричні методи наукового дослідження»

Завдання №1. Підготувати короткі виступи (з презентацією або відеосупроводом) за планом.

План

1. Поняття та загальна характеристика емпіричних методів наукового дослідження.
2. Спостереження як емпіричний метод наукового дослідження. 0
3. Емпіричні методи: вимірювання, порівняння, узагальнення.
4. Порівняння. Узагальнення.
5. Експеримент. Довготривале, короткочасне, безперервне, дискретне спостереження. Специфіка експерименту. Етапи проведення експерименту.

6. Інші емпіричні методи дослідження: опитування, опитування-інтерв'ю, анкетні опитування, бесіда, рейтинг, експертна оцінка, метод колективних експертних оцінок, метод «мозкового штурму», морфологічний метод аналізу, метод семикратного пошуку, метод асоціацій та аналогій, метод колективного блокнота і контрольних запитань, морфологічний ящик.

7. Сутність гіпотези, її особливості.

Вправа №1 «Карта спостереження. Поведінка на перерві»

Мета - навчитися фіксувати факти, а не власні емоції («дитина штовхнула іншу» замість «дитина була зла»).

Підберіть короткий відеофрагмент (або змодельуйте ситуацію) про шкільну перерву.

Завдання. Використовуючи метод включеного або стороннього спостереження, заповніть протокол.

ПРОТОКОЛ СПОСТЕРЕЖЕННЯ № ____

1. Загальні відомості:

- **Дата та час:** «__» _____ 202 року, з ____ до ____.
- **Місце проведення:** (наприклад: перерва, парк, аудиторія, відділ поліції, громадський транспорт тощо).
- **Об'єкт спостереження:** (група людей, окрема особа, соціальна ситуація).
- **Мета спостереження:** (наприклад: вивчення стратегій поведінки у стресовій ситуації або дотримання соціальної дистанції).
- **Метод:** (вказати: включене / стороннє; відкрите / приховане).

2. План-карта спостереження:

Час (інтервал)	Опис події / Дія об'єкта	Контекст (що відбувалося навколо)	Примітки (вербальні/невербальні реакції)
---------------------------	-------------------------------------	--	---

14:00 –
14:10

14:10 –
14:20

3. Робочий щоденник (деталізація):

- **Опис поведінкових одиниць:** (міміка, жести, темп мовлення, взаємодія з іншими).
- **Особливі інциденти:** (непередбачувані дії, конфлікти, зміни в настрої об'єкта).
- **Вплив спостерігача:** (якщо спостереження включене — як ваша присутність впливала на групу).

4. Інтерпретація та висновки:

- **Попередні результати:** (чи підтвердилася ваша гіпотеза?).
- **Оцінка ситуації:** (емоційний фон, загальна атмосфера).
- **Психологічний коментар:** (зв'язок побаченого з теоретичними знаннями).

Підпис спостерігача: _____ / _____ /

Поради для заповнення:

1. **Об'єктивність.** Записуйте лише факти (що бачите), а не ваші здогадки. Замість «людина нервувала» пишіть «об'єкт часто постукував пальцями по столу та уникав зорового контакту».
2. **Швидкість.** Якщо події розвиваються швидко, використовуйте скорочення, а повний опис допишіть одразу після завершення сесії, поки пам'ять свіжа.

Вправа №2. «Інтерв'ю-гайд. Життєвий шлях»

Мета - опанувати техніку активного слухання та уникати закритих запитань («так/ні»), які блокують отримання емпіричних даних.

Робота в парах (психолог (учитель) та вихованець-підліток (студент))

Завдання. Розробити 5 відкритих запитань для напівструктурованого інтерв'ю на тему «Чому я вирішив змінити школу?» або «Чому я вирішив навчатися за цією спеціальністю саме в НУВГП» (можете підібрати власний варіант теми).

Вправа 3. «Соціометрія (метод Дж. Морено). Хто лідер?»

Мета - побачити на практиці, як математичний підрахунок виявляє приховану структуру учнівського колективу.

Проаналізуйте результати опитування умовного 9-А клас або студентської групи.

Список групи:

1. Андрій
2. Богдан
3. Вікторія
4. Дарина
5. Єгор
6. Ірина
7. Максим
8. Наталія
9. Олег
10. Юлія

Питання №1: «З ким із однокласників ти б пішов у багатоденний похід?»

(Вибір спільної діяльності, виявлення лідерів)

- **Андрій:** Олег, Максим
- **Богдан:** Максим, Андрій
- **Вікторія:** Юлія, Дарина

- **Дарина:** Вікторія, Юлія
- **Єгор:** Максим, Олег
- **Ірина:** Наталія, Юлія
- **Максим:** Андрій, Богдан
- **Наталія:** Ірина, Юлія
- **Олег:** Андрій, Єгор
- **Юлія:** Вікторія, Дарина

Аналіз для студентів. Зверніть увагу на «замкнені трикутники» (Вікторія-Дарина-Юлія) та взаємні вибори хлопців (Андрій-Максим-Богдан).

Питання №2: «Кому з групи ти б довірив важливий особистий секрет?»

(Виявлення емоційної близькості та довіри)

- **Андрій:** Олег
- **Богдан:** Андрій
- **Вікторія:** Юлія
- **Дарина:** Вікторія
- **Єгор:** (нікому не довіряю)
- **Ірина:** Наталія
- **Максим:** Андрій
- **Наталія:** Юлія
- **Олег:** Андрій
- **Юлія:** Наталія

Аналіз для студентів. Хто в цій структурі є «соціометричною зіркою» (найбільше виборів), а хто опинився в ізоляції ?

Завдання для студентів на основі цих даних:

1. Побудувати матрицю виборів (таблиця, де по горизонталі й вертикалі імена, а на перетині — позначка вибору).
2. Накреслити соціограму (мішені або «павутинку»), де стрілками вказати напрямок вибору (односторонній чи взаємний).
3. Обчислити соціометричний статус кожного учня (кількість отриманих виборів поділена на кількість можливих $n-1$).
4. Зробити висновок: Яка атмосфера в групі? Чи є розкол на мікрогрупи? Хто є неформальним лідером?

Вправа №4. «Експеримент. Перевірка виховної методики»

Мета – зрозуміти різницю між просто «заходом» та науковим експериментом.

Завдання. Уявіть, що ви впроваджуєте нову гру для зниження агресії у групі підлітків. Сформулювати план педагогічного експерименту:

1. Констатувальний етап (замір рівня агресії «до»).
2. Формувальний етап (сама гра).
3. Контрольний етап (замір «після»).

Зразок виконання завдання.

Назва гри «Прес-конференція з Тінню»

Мета - трансформація вербальної агресії у конструктивну критику та саморефлексію.

1. Констатувальний етап (Замір «ДО»)

Мета - визначити фоновий рівень агресивності в групі.

Методики:

Тест Басса-Дарки (для виявлення видів агресії: фізична, вербальна, непряма).

Метод стороннього **спостереження** під час перерви (фіксація кількості конфліктних ситуацій за 1 навчальний день).

Очікуваний результат. Отримання кількісних показників (наприклад, 40% групи мають високий рівень вербальної агресії).

2. Формувальний етап (Проведення гри)

Механіка гри:

1. Група ділиться на «Журналістів» та «Зірок».
2. «Журналісти» мають ставити «Зіркам» провокаційні, «гострі» запитання, які зазвичай викликають роздратування (наприклад: «Чому ви вважаєте, що ваша думка важливіша за інші?»).

3. **Правило «Психологічного щита».** «Зірка» не має права виправдовуватися чи кричати. Вона повинна відповісти, починаючи фразу зі слів: *«Я вдячний за ваше запитання, воно підкреслює мою особливість у тому, що...»*.

4. **Роль модератора (психолога).** Зупиняти гру, якщо емоції зашкалюють, і допомагати підліткам перефразувати агресивний випадок у раціональну відповідь.

«Навіть найгостріші стріли слів втрачають силу, якщо вони влучають у щит спокою та самоповаги».

3. Контрольний етап (Замір «ПІСЛЯ»)

Мета - оцінити ефективність впровадженої методики.

Методики:

Повторне тестування за тими ж опитальниками.

Соціометрія (за вигаданим раніше шаблоном): перевірка, чи змінилося ставлення до «ізгоїв» або «агресорів» після спільної гри.

Рефлексія: коротке опитування підлітків «Як ви почуваетесь тепер, коли хтось намагається вас зачепити?».

Очікуваний результат. Зниження індексу агресивності та зміна стратегії поведінки з «нападу» на «діалог».

Вправа №5. «Контент-аналіз. Про що говорять соцмережі?»

Мета - опанувати метод аналізу текстових та візуальних джерел інформації про особистість.

Зробіть роздруківки або скріни постів зі сторінки умовного «важкого» підлітка (цитати, картинки, репости).

Завдання. Виділіть ключові одиниці аналізу (наприклад: частота вживання слів про самотність, агресивні символи, згадки про музичні гурти).

Вправа №6 «Методологічний мікс. Тріангуляція»

Мета - зрозуміти, що один метод (наприклад, лише бесіда) може дати викривлені дані.

Проблема. Учень (дитина, студент) почав красти гроші вдома, класі, в однокласників.

Завдання. Підібрати комбінацію з трьох емпіричних методів, які в сукупності дадуть об'єктивну картину (наприклад: бесіда з дитиною + анкетування батьків + вивчення характеристик із попередніх місць навчання).

Рекомендована література

1. Вовк М. Семенов С. Академічна культура дослідника : посібник. К. : НАПН України, 2025. 180 с.

2. Кочубей А. В., Сокаль В. А., Якубовська С. С. Соціально-психологічний супровід здобувачів вищої освіти в умовах війни засобами арт-терапії *Rehabilitation & Recreation* : науковий журнал. Рівне : Видавничий дім «Гельветика», 2024. Том 18, № 1. С. 104-118.

3. Лазарева О. В., Ступень О. І. Методологія наукових досліджень за фахом та основи академічної доброчесності : навч. посіб. у схемах та табл. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2025. 100 с. ISBN 978-966-336-460-5

4. Олексін Ю. П., Кочубей А. В., Якубовська С. С. Духовні цінності як психологічна підтримка студентів-учасників бойових дій в кризових умовах. *Всеукраїнський науково-практичний журнал «Директор школи, ліцею, гімназії». Спеціальний тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання»*. №2 . Кн.2. Том III (26) К.: Гнозис, 2019-2021. С. 154–162.

5. Сидоренко С. В. Методологія та методи наукових досліджень : підручник. Біла Церква : БІНПО, 2025. 210 с.

6. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень : підручник. Рівне : Волинські обереги, 2013. 360 с.

Семінарське заняття № 5

Тема «Зміст та складові науково-дослідного процесу»

*«Наука — це не лише накопичення фактів,
а передусім мистецтво ставити запитання природі так,
щоб вона не змогла змовчати».*

Завдання №1. Підготувати короткі виступи (з презентацією або відеосупроводом) за планом.

План

1. Стадії науково-дослідного процесу.
2. Критерії вибору теми. Обґрунтування актуальності теми, визначення її місця в науковій проблемі.
3. Суть та складові планування наукової діяльності.
4. Організація науково-дослідних робіт.

Вправа №1 «Конструктор теми» (Етап постановки проблеми)

Завдання. Перетворити широку сферу інтересів у конкретну наукову тему за формулою: «(Об'єкт) як чинник (Предмету) у (Вибірка)».

Приклад. «Психологічні ігри (об'єкт) як чинник розвитку ментальної гнучкості (предмет) у підлітків (вибірка)».

Оберіть три випадкових слова (наприклад: *тривожність, музика, пам'ять*) і сформулювати три актуальні теми дослідження.

Вправа №2. «Критика гіпотез» (Формулювання припущень)

Завдання. Прочитайте і проаналізуйте недосконалі гіпотези (занадто очевидні, неконкретні або такі, що неможливо перевірити). Оберіть одну з гіпотез і редагуйте її за зразком.

Гіпотеза: «Люди стають сумними, коли йде дощ».

Правильний варіант: «Існує кореляційний зв'язок між рівнем сонячної інсоляції та показниками емоційного фону в осіб із високою сенситивністю».

Гіпотеза №1

«Ми припускаємо, що студенти, які зовсім не готуються до іспитів, отримують гірші оцінки, ніж ті, хто вчить матеріал».

Гіпотеза №2

«Рівень щастя людини залежить від того, наскільки хороше у неї життя і чи приємні люди її оточують».

Гіпотеза №3

«Ми припускаємо, що підсвідомість кожної людини містить у собі приховані таланти, які могли б проявитися, якби людина жила в іншу історичну епоху».

Вправа №3. «Методичний кейс» (Вибір інструментарію)

Завдання. Підібрати мінімум 3 методики для дослідження рівня стресу у студентів під час сесії.

Вправа №4 «Етичний фільтр» (Етика дослідження)

Завдання. Проаналізувати вигаданий дизайн експерименту на наявність етичних порушень.

Кейс. Психолог хоче вивчити реакцію на переляк, тому раптово вимикає світло в кімнаті з піддослідними, не попередивши їх.

Питання. Які пункти етичного кодексу порушено? Як змінити дизайн, щоб він залишився науковим, але став етичним?

Рекомендована література

1. Вовк М., Семенов С. Академічна культура дослідника : посібник. К. : НАПН України, 2025. 180 с.

2. Кочубей А. В., Сокаль В. А., Якубовська С. С. Формування деонтологічної культури майбутніх педагогічних працівників в умовах війни. *Journal «ScienceRise: Pedagogical Education*. No1(62)2025. С. 32–35 DOI: 10.15587/2519-4984.2025.327114

3. Кочубей А. В., Сокаль В. А., Олексін Ю. П., Якубовська С. С. Проблема готовності викладача до інноваційної діяльності в сучасних умовах. *Педагогічна Академія: наукові записки*. (27)2026.

4. Лазарева О. В., Ступень О. І. Методологія наукових досліджень за фахом та основи академічної доброчесності : навч. посіб. у схемах та табл. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2025. 100 с. ISBN 978-966-336-460-5

5. Сидоренко С. В. Методологія та методи наукових досліджень : підручник. Біла Церква : БІНПО, 2025. 210 с.

6. Сисоева С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень : підручник. Рівне : Волинські обереги, 2013. 360 с.

Семінарське заняття № 6

Тема «Форми відображення результатів наукових досліджень»

«Цифри мають значення лише тоді, коли вони розповідають історію»

«Якщо ви не можете пояснити щось просто, ви не розумієте цього достатньо добре» (А. Ейнштейн)

Завдання №1. Підготувати короткі виступи (з презентацією або відеосупроводом) за планом.

План

1. Комунікація як завершальний етап дослідження
2. Текстові форми: Від тез до монографій

3. Візуально-графічні форми (Data Visualization)
4. Цифрові та інтерактивні форми відображення
5. Публічний виступ та апробація
6. Академічна доброчесність та етика оформлення

Вправа №1 «Тези та анотації»

Мета - написати три варіанти резюме складного наукового тексту:

Завдання. Прочитайте фрагменти наукового тексту і на основі одного з них напишіть:

1. **Анотацію для фахового журналу** (суворо, термінологічно, до 500 знаків).
2. **Пост для соціальних мереж** (цікаво, з акцентом на користь для читача, з емодзі).
3. **«Elevator Pitch»** (коротку промову на 30 секунд, щоб пояснити суть дослідження бабусі або випадковому перехожому).

Фрагмент № 1 Детермінанти цифрової соціалізації молоді

«Трансформація виховного простору в умовах гіперзв'язності зумовлює необхідність переосмислення механізмів соціальної адаптації молоді. Цифрова соціалізація постає не лише як процес засвоєння технологічних навичок, а як складний конструкт формування віртуальної ідентичності. Актуальною проблемою соціально-виховної роботи стає нівелювання ризиків кібераддикції та розвиток критичного медіаспоживання. Ефективність педагогічного супроводу в цьому контексті залежить від здатності фахівця інтегрувати неформальні цифрові практики в систему ціннісних орієнтацій особистості, запобігаючи десоціалізації у векторі алгоритмізованих мережеских взаємодій».

Фрагмент №2 Формування резильєнтності в умовах соціальної турбулентності

«У сучасному дискурсі соціально-виховної діяльності особливого значення набуває концепція резильєнтності як динамічного процесу успішної адаптації дитини до деструктивних чинників середовища. Соціально-педагогічна підтримка має бути спрямована на активізацію внутрішніх ресурсів саморегуляції та розширення зовнішніх систем соціальної протекції. Формування копінг-стратегій у підростаючого покоління розглядається як превентивний захід проти психосоціальної дезадаптації. Пріоритетним завданням фахівця є створення інклюзивного виховного середовища, яке сприяє зміцненню стресостійкості та збереженню ментального здоров'я вихованців у періоди кризових суспільних трансформацій».

Фрагмент №3 Соціально-виховні засади кібербезпеки та медіагігієни

«У контексті цифровізації виховного простору превенція деструктивних інформаційних впливів на дитяче середовище вимагає впровадження

комплексних стратегій медіагігієни. Соціальний педагог має фокусуватися на формуванні в молоді навичок верифікації контенту та розпізнавання механізмів маніпулятивного впливу в соціальних мережах. Ключовим аспектом соціально-виховної роботи стає мінімізація ризиків кібербулінгу та глумінгу через розвиток етичної онлайн-комунікації. Ефективність такої діяльності безпосередньо корелює зі здатністю фахівця трансформувати пасивне споживання цифрових ресурсів у свідому суб'єктну позицію вихованця, що є основою його інформаційної безпеки».

Фрагмент №4 Психосоціальна стійкість як чинник гармонійного розвитку особистості

«Формування індивідуальної резильєнтності (психологічної пружності) у дітей та молоді розглядається як фундаментальний механізм протидії стресогенним факторам макросоціального середовища. Соціально-виховний супровід у цьому векторі передбачає перехід від партнерів компенсаторної опіки до стратегій фасилітації внутрішніх ресурсів особистості. Розвиток емоційного інтелекту та навичок самоефективності дозволяє вихованцям зберігати цілісність ідентичності в умовах соціальної турбулентності. Пріоритетним завданням фахівця є структурування безпечного середовища, яке стимулює розвиток адаптивних копінг-механізмів, забезпечуючи стабільність ментального здоров'я та соціальне благополуччя молодого покоління».

Вправа №2. «Редакторська правка» (Оформлення списку джерел)

Завдання. Приведіть список літератури у відповідність до ДСТУ (український державний стандарт) 2015 року.

Список використаних джерел (Чернетка)

1. Стем-освіта: стан та перспективи. Короткий О. М. - стаття в журналі Інноватика в освіті. 2022. №14. стор. 45-52
2. *Bybee, R. W. (2013). The case for STEM education: Challenges and opportunities. NSTA Press.*
3. Петренко В. П. Формування критичного мислення у магістрантів [Текст] / В. П. Петренко // Вісник університету — 2021 — С. 10-15. (не вказано назву журналу!)
4. Honey, M., Pearson, G., & Schweingruber, H. (2014) *STEM Integration in K-12 Education: Status, Prospects, and an Agenda for Research*. National Academies Press
5. Сидоренко О. "STEM-технології як інструмент розвитку компетентностей" Електронний ресурс: www.education-ua.com
6. Андрієвська В. М., *Методичні рекомендації до використання STEM*. Київ: 2023. — 120 с.

7. Zheng, J., *Critical Thinking in the Era of AI*. Journal of Educational Tech. Vol. 5, no. 2, pp. 88-94. (2024)
8. Іванов І.І. Психологія ехо-камер у соцмережах. Видавництво "Наука", 2020 рік.
9. National Research Council. (2012). A Framework for K-12 Science Education. Washington, DC
10. Ткаченко Л. Інженерне мислення як складова стем. / Л. Ткаченко. — Журнал "Освіта". — 2019.

Вправа №3. «Стенова доповідь (Постер)» (Синтез результатів)

Завдання. Уявіть, що ви берете участь у міжнародній конференції. На одному аркуші А4 (майбутній постер) розмістіть:

- Яскраву назву.
- Ключову гіпотезу.
- Головний графік результатів.
- Один головний висновок (Take-home message).

Критерій. Постер має «прочитатися» і стати зрозумілим за 2 хвилини перегляду.

Вправа №4. «Аналіз типових помилок» (Публіцистичний і науковий стиль)

Завдання для студентів: вибрати один із варіантів і

1. Підкреслити некоректні твердження.
2. Переписати один із текстів у форматі наукового звіту, використовуючи обережні формулювання (наприклад, «*результати свідчать про ймовірну тенденцію*», «*вибірка потребує розширення*»).

Варіант 1. Сплутування кореляції та причинно-наслідкового зв'язку

«Результати опитування 50 підлітків показали чіткий зв'язок: ті, хто проводять понад 4 години в ТікТок, мають на 15% вищий рівень тривожності. Отже, соціальні мережі є прямою причиною виникнення депресивних станів у молоді. Для вирішення проблеми соціальним працівникам достатньо видалити ці додатки з телефонів підопічних, що автоматично призведе до покращення ментального здоров'я на 100%.»

Помилки для пошуку:

Логічна. Кореляція (зв'язок) не означає каузальність (причину). Можливо, тривожні підлітки просто частіше «ховаються» в мережах.

Статистична. Твердження про «автоматичне покращення на 100%» є антинауковим абсурдом.

Етична/Професійна. Радикальне втручання (видалення додатків) без згоди та терапії є неефективним і порушує автономію клієнта.

Варіант 2. Маніпуляція вибіркою та узагальненням

«У ході апробації нової STEM-методики подолання панічних атак ми опитали фокус-групу з трьох багатодітних матерів у нашому центрі. Всі три учасниці (100%) підтвердили, що метод працює ідеально. На основі цих репрезентативних даних ми стверджуємо, що ця програма має бути негайно впроваджена як обов'язковий державний стандарт соціальної роботи для всіх категорій населення України без винятку.»

Помилки для пошуку:

Методологічна. Вибірка з 3 осіб не є репрезентативною (статистично значущою) для всієї країни.

Маніпулятивна. Використання «100%» для створення ілюзії масового успіху.

Прогностична. Перенесення результатів вузької групи (багатодітні матері) на «всі категорії населення» (чоловіки, військові, сироти) є помилковим.

Варіант 3. «Брудні» цифри та підміна понять

«Рівень тривожності в групі А до тренінгу становив 45 балів, а після — 30%. Це свідчить про те, що тривожність знизилася на 15 балів відсотків. Крім того, середнє арифметичне тривожності в групі Б (де були лише жінки) склало 25, що доводить: жінки від природи менш схильні до стресу, ніж чоловіки з групи В, чіє середнє значення ми не рахували, але візуально воно здавалося більшим.»

Помилки для пошуку:

Математична. Не можна віднімати від «балів» «відсотки» (різні одиниці виміру).

Аналітична. Відсутність порівняння з контрольною групою (дані групи В не пораховані).

Упередження. Висновок про «природу жінок» на основі одного виміру є гендерним стереотипом, а не науковим фактом.

Суб'єктивізм. Формування «візуально здавалося більшим» неприпустиме для наукового звіту.

Вправа №5. Підготувати презентацію про 5 золотих правил презентації наукового дослідження

Матеріали для презентації

1. Правило «10/20/30» (Адаптовано для захисту)

• **10 слайдів.** Це оптимальна кількість, щоб розкрити суть (Вступ — 1, Теорія — 2, Методи — 1, Результати/Графіки — 4, Висновки — 2).

• **20 хвилин (максимум).** На захист зазвичай дають 7–10 хвилин, решта — на запитання. Поважайте час комісії.

• **30 кегль.** Шрифт має бути великим. Якщо текст не поміщається — його забагато.

• **Порада.** Глядачі мають або читати, або слухати. Не змушуйте їх робити це одночасно.

2. Один слайд — одна головна думка

Не намагайтеся втиснути об'єкт, предмет, мету і завдання на один слайд. Кожен слайд повинен мати чіткий заголовок-висновок (наприклад, не просто «Результати», а «Зв'язок тривожності та успішності»).

3. Візуалізуйте, а не дублюйте

Слайди — це ілюстрація вашої розповіді, а не ваш конспект.

- **Замість тексту.** Використовуйте діаграми, схеми, таблиці.

- **Акценти:** Виділяйте кольором або жирним шрифтом найважливіші цифри на графіках.

- *Пам'ятайте:* Фотографія дитини, що плаче, на слайді про депресію — це публіцистика. Психолог показує графік статистичної значущості.

4. Правило «Чистоти» (Дизайн)

- Використовуйте світлий фон і темний текст (класика, що не втомлює очі).

- Уникайте анімацій, що «вилітають» або «крутяться» — це відволікає від науковості.

- Використовуйте максимум 2–3 кольори в усій презентації.

5. Завершуйте «Take-home message»

Останній слайд — це не просто «Дякую за увагу!». Це головний меседж вашого дослідження.

- *Як зробити.* Залиште на екрані 2–3 ключові тези, які комісія має запам'ятати після вашого виступу. Це найкращий фон для ваших відповідей на запитання.

- *«Ваша презентація — це не шпаргалка для вас, а дорожня карта для слухача»*

Матеріали для самоосвіти

ТОП-10 запитань, які найчастіше ставлять викладачі (члени комісії) під час захисту наукових робіт. Знання відповідей на них — це 50% успіху та впевненості студента.

Перелік типових запитань на захисті:

1. **Про вибір теми.** «Чому ви обрали саме цю проблему? У чому її практична актуальність саме сьогодні?»

2. **Про об'єкт та предмет.** «Поясніть ще раз чітко: що у вашій роботі є об'єктом, а що — предметом дослідження?» (Це класична перевірка на розуміння методології).

3. **Про вибірку.** «Чому для дослідження було обрано саме таку вікову/соціальну групу? Чи можна ваші результати екстраполювати (поширити) на інші групи?»

4. **Про методик.** «Якими критеріями ви керувалися, обираючи саме ці тести/опитувальники? Чи є вони валідованими (перевіреними) для української вибірки?»

5. **Про гіпотезу.** «Чи підтвердилася ваша гіпотеза? Якщо ні — як ви можете це пояснити з теоретичної точки зору?» (Не бійтеся, якщо гіпотеза не підтвердилася — це теж науковий результат!).

6. **Про кореляцію.** «Ви вказуєте на зв'язок між показниками А і Б. Чи означає це, що А є причиною Б, чи існують інші чинники?»

7. **Про наукову новизну.** «Що нового ви дізналися в ході дослідження, чого немає в підручниках чи роботах інших авторів?»

8. **Про практичне значення.** «Які конкретні рекомендації ви можете дати практичним психологам на основі ваших результатів?»

9. **Про суперечності.** «Ваші дані розбігаються з результатами автора [Прізвище], якого ви цитуєте в першому розділі. Як ви думаєте, чому?»

10. **Про перспективи.** «Якби ви продовжували це дослідження, на якому аспекті ви б зосередилися далі?»

Орієнтовні поради, як відповідати:

• **Слухайте до кінця.** Не перебивайте члена комісії. Занотуйте запитання, якщо їх декілька.

• **Не бійтеся паузи.** 3-5 секунд на роздуми — це ознака серйозного ставлення, а не незнання.

• **Будьте конкретними.** Уникайте води. Краще сказати: «У моєму дослідженні ми побачили...», ніж «Взагалі психологія каже...».

• **Магічна фраза.** Якщо ви не знаєте відповіді, скажіть: *«Дякую за запитання. Це цікавий аспект, який потребує окремого глибокого дослідження, що виходить за межі моєї поточної роботи».*

«Найкраща відповідь на запитання — це та, яка демонструє вашу зацікавленість власною темою».

Рекомендована література

1. Білуха М. Т. *Методологія наукових досліджень* : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2022. 480 с. (Розділ про літературне оформлення та форми викладу результатів дослідження).

2. Варенко В. М. *Методологія наукових досліджень* : навч. посіб. Київ : Університет «Україна», 2021. 162 с. (Опис вимог до оформлення дисертацій, монографій та наукових статей).

3. Ковальчук В. В., Моїсеєв Л. М. *Основи наукових досліджень* : навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і допов. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2024. 240 с. (Вимоги до змісту та оформлення магістерських робіт і наукових публікацій).

4. Конверський А. Є. *Методологія та організація наукових досліджень* : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2020. 352 с. (Форми апробації та оприлюднення наукових результатів).

5. Крушельницька О. В. *Методологія та організація наукових досліджень* : навч. посіб. Київ : Кондор, 2021. 206 с. (Висвітлення результатів у доповідях, тезах та статтях).

6. Основи академічного письма : методичні рекомендації / уклад. Н. Шліхта, І. Шліхта. Київ : НаУКМА, 2021. 62 с. (Стандарти оформлення академічних текстів та посилань).

7. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методологія науково-дослідницької діяльності : підручник. 7-ме вид., стер. Київ : Знання, 2022. 295 с. (Технологія підготовки рукопису та правила цитування).

Семінарське заняття № 7

Тема «Форми висвітлення наукових досліджень»

Завдання №1. Підготувати короткі виступи (з презентацією або відеосупроводом) за планом.

План

1. Письмові (Текстові) форми (тези доповідей, наукова стаття, монографія, кваліфікаційні роботи (магістерська робота, дисертація (PhD або докторська), препринт, аналітична записка/звіт)

2. Усні та візуальні форми (Апробація) (доповідь, постерна доповідь, презентація, Elevator Pitch)

3. Цифрові та інтерактивні форми (Відео-абстракт, науковий блог/Тред, Дашборд (Dashboard), Профілі дослідника в ORCID, Google Scholar, Scopus).

4. Навчально-методичні форми (методичні рекомендації, підручник або навчальний посібник).

Завдання №2. «Реінкарнація магістерської роботи»

Концепція. Пропонуємо перестати сприймати результат дослідження як «текст у файлі» і створити мультимодальну карту висвітлення своєї наукової ідеї.

Завдання. За 45 хвилин розробити та презентувати «Digital-портфоліо результату», що складається з чотирьох обов'язкових елементів:

1. **Форма «Мікро-наука» (Thread/Carousel).** Створіть серію з 5 логічних слайдів або тез для професійної мережі (наприклад, LinkedIn), де складний науковий висновок розкладено за схемою: *Гачок (проблема) → Методологія (як робили) → Дані (цифра) → Інсайт (що це дає) → Заклик до дискусії.*

2. **Форма «Візуальний код» (AI-візуалізація).** Опишіть промпт (запит) для нейромережі (Midjourney/DALL-E), який би згенерував метафоричний образ вашого наукового результату. Чому саме цей образ пояснює суть вашого відкриття краще за таблицю?

3. **Форма «Інтерактивний дашборд» (Скетч).** Намалуйте від руки або в графічному редакторі прототип інтерфейсу, де користувач міг би «посувати повзунки» ваших змінних і побачити, як змінюється результат (наприклад, «Як зміниться рівень стресу, якщо додати +2 години STEM-занять?»).

4. **Форма «Pitch у ліфті» (Аудіо-скрипт).** Напишіть текст на 30 секунд, який ви б сказали потенційному інвестору або міністру, щоб пояснити цінність вашої роботи, не вживаючи жодного вузькоспеціалізованого терміна.

Рекомендована література

1. Вовк М., Семенов С. Академічна культура дослідника : посібник. К. : НАПН України, 2025. 180 с.
2. Лазарева О. В., Ступень О. І. Методологія наукових досліджень за фахом та основи академічної доброчесності : навч. посіб. у схемах та табл. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2025. 100 с. ISBN 978-966-336-460-5
3. Сидоренко С. В. Методологія та методи наукових досліджень : підручник. Біла Церква : БІНПО, 2025. 210 с.
4. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень : підручник. Рівне : Волинські обереги, 2013. 360 с.
5. (Технологія підготовки рукопису та правила цитування за міжнародними стандартами).

6. Теми для самостійної роботи

з/п	Назва теми	К-сть годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
.	Основні види наукових досліджень. Ефективність наукових досліджень.	4	2
.	Методологія наукового дослідження в психології. Конкретнонаукова методологія.	8	4
.	Емпіричні методи наукового дослідження.	8	6
.	Теоретичні методи наукового дослідження.	8	8
.	Організація науково-дослідних робіт.	8	10
.	Форми відображення результатів наукових досліджень. Винахідницька діяльність.	8	12
.	Відгук опонента та відгук на автореферат дисертації.	8	14
.	Наукова інформація та її джерела. Робота із джерелами інформації.	10	16
Разом		60	82

7.Оформлення звіту про самостійну роботу

Підсумком самостійної роботи вивчення дисципліни є складання письмового звіту за темами, вказаними в таблиці.

Захист звіту про самостійну роботу відбувається у терміни, обумовлені студентом і викладачем.

8. Питання до підсумкового контролю

1. Поняття наукового дослідження та вимоги до нього
2. Наука як система знань. Основні поняття науки. Закономірності функціонування та розвитку науки, еволюцію її розвитку.
3. Поняття наукового дослідження, його основні ознаки та характеристики.
4. Особливості структури наукового дослідження, його об'єкт, мета, завдання, основні форми.
5. Вимоги до наукових досліджень.
6. Основні види наукових досліджень.
7. Відмінності та спільні риси емпіричних та теоретичних досліджень.
8. Ефективність наукових досліджень.
9. Поняття методології наукових досліджень та її види
10. Методологія наукових дослідження. Поняття методу та методології. Завдання методології. Різновиди та структурні елементи методології. Підходи до обґрунтування та визначення методу та методології.
11. Фундаментальна або філософська методологія. Загальнонаукова методологія.
12. Загальнонаукові принципи дослідження: історичний, термінологічний, функціональний, системний, інформаційний, культурологічний, пізнавальний або когнітивний.
13. Конкретно наукова методологія. Методи і техніка дослідження. Класифікація методів наукового пізнання.
14. Емпіричні методи наукового дослідження
15. Поняття та загальна характеристика емпіричних методів наукового дослідження.
16. Радикальний емпіризм. Верифікація. Емпіричне дослідження. Валідність. Діагностична сила.
17. Надійність. Репрезентативність.
18. Спостереження як емпіричний метод наукового дослідження.
19. Передбачуваність.
20. Планомірність, Цілеспрямованість. Вибірковість. Системність. Вимоги до спостереження.
21. Етапи проведення спостереження.
22. Емпіричні методи: вимірювання, порівняння, узагальнення Розмір одиниці вимірювання. Динамічна похибка.
23. Метод вимірювання.
24. Принцип вимірювання.

25. Вимірювальна інформація.
26. Види вимірювальних величин.
27. Порівняння. Узагальнення. Вимоги до порівняння. Види порівнянь.
28. Експеримент. Довготривале, короткочасне, безперервне, дискретне спостереження. Специфіка експерименту.
29. Етапи проведення експерименту.
30. Інші емпіричні методи дослідження: опитування, опитування-інтерв'ю, анкетні опитування, бесіда, рейтинг, експертна оцінка, метод колективних експертних оцінок, метод «мозкового штурму», морфологічний метод аналізу, метод семикратного пошуку, метод асоціацій та аналогій, метод колективного блокнота і контрольних запитань, морфологічний ящик.
31. Сутність гіпотези, її особливості.
32. Етапи розвитку гіпотези, вимоги, що до неї ставляться.
33. Доведення гіпотези, способи встановлення істини: безпосередній та опосередкований, що використовуються у доведенні гіпотези, особливості та відмінності.
34. Теоретичні методи наукового дослідження
35. Сутність теоретичних методів наукового дослідження. Послідовність проведення теоретичних досліджень. Особливість теоретичного дослідження.
36. Порядок використання методів при здійсненні наукового дослідження.
37. Характеристика основних теоретичних методів наукового дослідження: аналізу та синтезу, індукції та дедукції, порівняння, формалізації, абстрагування та моделювання.
38. Поняття моделі, вимоги, які до неї ставляться, види, особливості побудови.
39. Особливості логічного та хронологічного підходів при проведенні теоретичних досліджень.
40. Мета, випадки та вимоги до застосування цих методів при здійсненні наукового дослідження.
41. Зміст та складові науково-дослідного процесу
42. Стадії науково-дослідного процесу. Схема науково-дослідного процесу.
43. Організаційна, дослідна стадії та стадія узагальнення, апробації та реалізації наукових результатів.
44. Процедура вибору наукової проблеми. Критерії вибору теми.
45. Обґрунтування актуальності теми, визначення її місця в науковій проблемі.
46. Суть та складові планування наукової діяльності. Програма та плани наукового дослідження.
47. Формулювання теми дослідження. Вивчення стану питання і обґрунтування обраного напрямку дослідження. Мета дослідження. Загальні та конкретні завдання дослідження. Зміст, об'єкт, предмет дослідження.
48. Вибір методів дослідження. Етапи роботи, календарний план роботи.
49. Попередній та остаточний план наукового дослідження, план-проспект наукового дослідження.

50. Організація науково-дослідних робіт. Організаційні передумови для дослідження і аналітичної обробки економічної інформації.
51. Основні завдання НОП. Елементи НОП.
52. Нормування праці науковців.
53. Форми відображення результатів наукових досліджень
54. Форми викладу матеріалів дослідження. Публікації. Функції публікацій.
55. Наукові видання. Науково-дослідні та джерелознавчі наукові видання.
56. Монографія, автореферат дисертації, препринт, тези доповідей та матеріали наукової конференції, збірник наукових праць.
57. Наукові неперіодичні видання: книга, брошура, наукові збірки, журнали.
58. Види монографій: наукові та практичні.
59. Форми висвітлення наукових досліджень
60. Форми висвітлення підсумків наукової роботи: тези, тези доповіді, реферат. Види рефератів: інформативні, розширені або зведені, наукові.
61. Форми висвітлення наукових досліджень
62. Винахідницька діяльність.
63. Результати НДР: нові технологічні процеси й агрегати, матеріали і з'єднання, пристрої і конструкції можуть скласти предмет винаходу або відкриття.
64. Усна передача інформації про наукові результати. Доповідь, повідомлення на нарадах, семінарах, симпозиумах, конференціях. Бесіди при особистих зустрічах.

9.Рекомендована література

Основна література

1. Вовк М., Семенов С. Академічна культура дослідника : посібник. К. : НАПН України, 2025. 180 с.
2. Лазарева О. В., Ступень О. І. Методологія наукових досліджень за фахом та основи академічної доброчесності : навч. посіб. у схемах та табл. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2025. 100 с. ISBN 978-966-336-460-5
3. Сидоренко С. В. Методологія та методи наукових досліджень : підручник. Біла Церква : БІНПО, 2025. 210 с.
4. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень : підручник. Рівне : Волинські обереги, 2013. 360 с.

Допоміжна література

1. Кочубей А. В., Сокаль В. А., Якубовська С. С. Соціально-психологічний супровід здобувачів вищої освіти в умовах війни засобами арт-терапії. *Rehabilitation & Recreation : науковий журнал*. Рівне : Видавничий дім «Гельветика», 2024. Том 18, № 1. С. 104–118.

2. Кочубей А. В., Якубовська С. С. Психолого-педагогічна готовність викладача до інноваційної діяльності як обов'язкова компонента якості вищої освіти. *Topical issues of modern science, society and education : materials of the 2nd International scientific and practical conference (September 5-7, 2021)*. Kharkiv : SPC Sciconf.com.ua, 2021. Р. 191–197. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2021/09/TOPICAL-ISSUES-OF-MODERN-SCIENCE-SOCIETY-AND-EDUCATION-5-7.09.21.pdf> (дата звернення: 05.03.2026).

3. Творчість майбутнього фахівця як чинник професійної самоідентифікації / Ю. П. Олексін, А. В. Кочубей, В. А. Сокаль та ін. *Innovative development of science, technology and education : materials of the 5th International scientific and practical conference (February 15-17, 2024)*. Vancouver, Canada : Perfect Publishing, 2024. С. 320–329.

4. Методологічні засади змішаного навчання / А. В. Кочубей, В. А. Сокаль, Т. Є. Шевчук, С. С. Якубовська. *Science and technology: problems, prospects and innovations : materials of the 6th International scientific and practical conference (March 16-18, 2023)*. Osaka, Japan : CPN Publishing Group, 2023. С. 273–281.

5. Олексін Ю. П., Кочубей А. В., Сокаль В. А., Шевчук Т. Є., Якубовська С. С. Педагогічні умови психолого-педагогічної підтримки особистості науково-педагогічного працівника у розвитку професійної кар'єри. *Scientific collection «InterConf»*. 2021. № 42. С. 31–36. DOI: 10.30888/2663-5712.

6. Зміст формування професійної компетентності викладача в умовах неформальної освіти / Ю. П. Олексін, А. В. Кочубей, В. А. Сокаль та ін. *Science and innovation of modern world : materials of the 7th International scientific and practical conference (March 23-25, 2023)*. London, United Kingdom : Cognum Publishing House, 2023. С. 432–440.

7. Технології кар'єрного зростання науково-педагогічних працівників закладу вищої освіти як психолого-педагогічна підтримка особистості у розвитку професійної кар'єри / Ю. П. Олексін, А. В. Кочубей, Т. Є. Шевчук, С. С. Якубовська. *Modern directions of scientific research development : materials of the 12th International scientific and practical conference (May 18-20, 2022)*. Chicago, USA : VoScience Publisher, 2022. С. 449–458.

8. Кочубей А. В., Якубовська С. С. Сторітелінг як метод розвитку творчості майбутніх викладачів вищої школи в умовах дистанційного навчання. *Суспільні дисципліни як засіб формування цивілізаційної компетентності здобувачів освіти : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 20–21 травня 2021 р.)*. Рівне : ННІЕМ, 2021. С. 17–21.

9. Кочубей А. В., Олексін Ю. П., Сокаль В. А., Якубовська С. С. Проблема готовності викладача до інноваційної діяльності в сучасних умовах. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2026.

Інформаційні ресурси в Інтернет

1. Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека (м. Рівне, вул. Олександра Борисенка, 6). URL: <http://libr.rv.ua>
2. Освіта.UA: Освіта в Україні та за кордоном. URL: <http://osvita.ua/>
3. Вища освіта. URL: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/
4. Рівненська централізована бібліотечна система (м. Рівне, вул. Київська, 44). URL: <http://www.cbc.rv.ua>
5. Стандарт вищої освіти другого (магістерського) рівня затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 24.04.2019р. № 564. Галузь знань С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини. Спеціальність С4 Психологія.